

A Comparative Study of German and French Security Behaviors in Light of Strategic Culture

Gholamali Chegnizade

Associate Professor, International
Relations, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran

Ali Esmaili Ardakani

Assistant Professor, International
Relations, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran

**Omid Mohammadian
Pahlavan***

LLM, Regional Studies-Europe, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

Introduction

Germany and France, as two national actors, engage in processes of security convergence at both regional and extra-regional levels. However, the prevailing structural approach to analyzing security behaviors has proven insufficient and only partially explanatory. Germany and France's joint membership and alliances within the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO)—representing regional and extra-regional convergence, respectively—underscore the need for an analytical framework that

* Corresponding Author: omidmopahlavan7192@gmail.com

How to Cite: Chegnizade, Gh., Esmaili Ardakani, A., Mohammadian Pahlavan, O., (2025), "A Comparative Study of German and French Security Behaviors in Light of Strategic Culture", *Political Strategic Studies*, Vol. 14, No. 52, 275-314.
Doi: [10.22054/QPSS.2024.79752.3412](https://doi.org/10.22054/QPSS.2024.79752.3412).

integrates all three levels of analysis. The present research aimed to understand the rationale behind Germany and France's divergent security behaviors despite their many commonalities. To achieve this, the study introduced the framework of strategic culture. This approach is either underutilized or largely absent in Persian academic literature. Strategic culture offers a multi-level analytical perspective that goes beyond traditional system-level analysis. One advantage of studying strategic culture is that it offers a comprehensive analytical framework capable of addressing unresolved questions about rational approaches, while explaining actors' behaviors based on a new conception of rationality. Strategic culture explains behaviors by considering non-material factors and, unlike constructivism, is not limited to focusing solely on structural elements at the system-level analysis.

To understand the underlying factors shaping the divergent security behaviors of Germany and France in responding to external security concerns, it is essential to develop a conceptual framework capable of capturing the complexity of their behaviors and the differences between the two allies. This research proposed the framework of strategic culture, incorporating variables from three key levels of analysis: domestic, regional, and extra-regional. This tri-level approach highlights one of the core strengths of the strategic culture framework—its capacity to reveal the nuanced behavioral differences between allied actors such as Germany and France. The main question is: Despite the many commonalities between Germany and France, what explains the differences in their behaviors and responses to similar issues? This question cannot be fully answered using a purely structural approach. Instead, the strategic culture of each country, analyzed at three main levels, provides context for behaviors that result in significant differences in their responses to similar issues.

Literature Review

The literature analyzing governments' security behaviors through the lens of strategic culture can be categorized into three major generations. The first generation asserts that strategic culture shapes behavior, which in turn influences its surrounding environment or strategic culture (Gray, 1999; Snyder, 1977). The second generation focuses on the causal effect of strategic culture on choices and behaviors, even if this influence is only apparent or instrumental (Klein, 1988; Lawrence, 1997). The third generation takes a more eclectic approach than its predecessors. While acknowledging various factors and resources that contribute to the formation of strategic culture, it avoids the tautological reasoning of the first generation. Instead, it adopts the second generation's view that strategic culture serves as an external resource influencing strategic behaviors. In essence, the third generation seeks to establish a causal relationship between strategic culture and an actor's strategic behaviors, while also recognizing the role of non-cultural variables in shaping such behaviors (Johnston, 1995).

The concept of strategic culture introduces a new understanding of rationality, encompassing various methodological branches. It is preferable to leave variables such as the form of governance or the knowledge of the decision-making process to the theoretical framework of neoclassical realism and other competing schools (Glenn, 2009). Several variables can be used to examine strategic culture through documents from a specific period, ultimately extracting a set of priorities based on an actor's security choices and preferences (Johnston, 1995).

The comparison of German and French security behaviors within the analytical framework of strategic culture proves to be innovative, particularly with respect to three levels of analysis. In other words, the present study distinguishes itself from other research by employing a multi-level strategic culture approach, utilizing three main levels of analysis and five variables to simultaneously compare the security approaches of Germany and France.

Materials and Methods

The present study used a qualitative and comparative method to analyze the sources and components of the strategic culture of Germany and France. It first developed an analytical framework for strategic culture, which was then applied to explain the strategic culture components of both Germany and France. Finally, the security measures of these two countries were compared at both regional and international levels. Finally, the strategic culture priorities of Germany and France were identified.

Results and Discussion

The findings highlighted German and French security behaviors in relation to the EU and NATO. A key finding regarding the strategic cultures of both countries is their stance on NATO and the EU. Germany views the EU as a complementary component of NATO, aimed at ensuring European security. In contrast, France places greater emphasis on European security, opposes the division of labor between NATO and the EU, while advocating for a strong and independent EU. Germany's approach to NATO and the EU has not

prevented it from assigning specific security responsibilities to the EU at various levels or from pressuring measures to enhance its defense capabilities. In a manner similar to France, Germany is working to boost cooperation in defense industries, including aviation, intelligence, space, and drone manufacturing. The pursuit of European security in the case of German strategic culture is inextricably linked to its European identity, whereas in France, it is rooted in the ideology of de Gaulleism. The German strategic culture views threats as networked and pervasive, leading to the belief that military action is an appropriate means of maintaining stability and international order. In contrast, the French elite perceive the country's geopolitical position in distant regions and the African continent in a way that military action—even if unilateral—becomes a priority in the French strategic culture. The findings also helped explain not only France's seemingly contradictory behaviors in NATO but also why Germany adopted certain military approaches in response to Iran's seizure of the British oil tanker *Stena Impero*, diverging from its traditionally non-military stance.

Conclusion

Strategic culture essentially provides the non-material and intellectual foundations for understanding a government's security behaviors. It shapes perceptions and judgments about external developments, thereby limiting or prioritizing the available options to achieve an actor's goals in line with their unique vision. The analysis made clear the strategic priorities of Germany and France by comparing their strategic cultures. The results shed light on the meaningful differences

between them and better clarified the behavioral nuances in their security approaches .

Keywords: Germany, France, Security Action, Security, Strategic Culture.

مطالعه مقایسه‌ای رفتارهای امنیتی آلمان و فرانسه در پرتو فرهنگ استراتژیک

دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

غلامعلی چگنی زاده ^{id}

استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

علی اسمعیلی اردکانی ^{id}

دانش آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای گرایش اروپا، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

امید محمدیان پهلوان* ^{id}

چکیده

پرسش پژوهش به دنبال دلیل تفاوت رفتارهای آلمان و فرانسه مقابل مسائل مشابه علی‌رغم اشتراکات بسیار است. برای رسیدن به پاسخ پرسش اصلی پژوهش، یک چارچوب تحلیلی «فرهنگ استراتژیک» با مجموعه متغیرهایی از سه سطح تحلیلی اصلی (داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای) طرح می‌شود. روش پژوهش، کیفی مبتنی بر مقایسه و داده‌های جمع‌آوری شده از اسناد بالادستی دفاعی و امنیتی، نظامی و تحلیل‌های تاریخی است. به عنوان نمونه، مقاله با تبیین دقیق ظرافت‌ها و تفاوت‌های رفتاری در رویکرد امنیتی دو کشور نشان می‌دهد چرا آلمان برخلاف رویکرد سنتی غیرنظامی خود بر سر توقیف نفتکش *استنا/پیمپرو* انگلیس با ایران رفتاری متفاوت داشت؟ مقاله نشان می‌دهد در فرهنگ استراتژیک آلمان، پیگیری امنیت اروپا در پیوند با هویت اروپایی و فرهنگ استراتژیک فرانسه پیگیری امنیت اروپایی در پیوند با اندیشه گلیستی است. ادارک آلمانی‌ها از تهدیدات شبکه‌ای و فراگیر و اقدام نظامی را برای حفظ ثبات و نظم بین‌المللی به جا می‌دانند. در مقابل تصور نخبگان فرانسوی از جایگاه ژئوپولیتیکی کشور در مناطق دوردست و قاره آفریقا، اقدام نظامی ولو یک‌جانبه را در مجموعه اولویت‌های فرهنگ استراتژیک این کشور قرار می‌دهد. مقایسه فرهنگ‌های استراتژیک دو کشور نشان می‌دهد؛ علی‌رغم وجود تعهد بالا به نهاد فراملی اتحادیه اروپایی، در سطح فرامنطقه‌ای (نگرش به ناتو و تعریف حوزه‌های ژئوپولیتیکی) شکاف زیادی دارند.

واژگان کلیدی: آلمان، فرانسه، کنش امنیتی، امنیت، فرهنگ استراتژیک.

* نویسنده مسئول: omidmopahlavan7192@gmail.com

مقدمه

آلمان و فرانسه به عنوان دو بازیگر ملی در دو سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با یکدیگر در فرآیند همگرایی امنیتی مشترک هستند. از طرفی، نگرش رایج ساختاری به رفتار امنیتی بازیگران به قدر کافی و کامل تبیین‌کننده نبوده است. در واقع عضویت و هم‌پیمانی مشترک آلمان و فرانسه در اتحادیه اروپایی و پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) که به ترتیب بیانگر فرآیند همگرایی امنیتی دو کشور در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای هستند، دلالتی بر ضرورت به کارگیری یک چارچوب تحلیلی است که سطوح تحلیلی سه گانه اصلی را دربرگیرد.

به عنوان نمونه، رهیافت‌های عقلایی محور به ویژه ساختاری آن نتوانستند تبیین کنند که چرا کشورهایمانند آلمان و ژاپن پس از پایان جنگ سرد و رهایی از قید و بندهای امنیتی ساختاری، برخلاف پیش‌بینی‌ها به دنبال افزایش قدرت نظامی یا موقعیت مسلط منطقه‌ای نرفتند. رهیافت‌های لیبرالی نیز عاجز از آن بودند تا اختلافات و حتی رویکردهای متعارض آلمان و فرانسه به عنوان پیشران‌های اصلی و بزرگ اتحادیه اروپایی در مواجهه با بحران‌ها و چالش‌های امنیتی مشترک و پیش‌روی این نهاد در سطوح فراملی را روشن کنند.

رویکرد سازه‌انگاری ونت نیز با محدود کردن سطح تحلیل خود به سطح سیستمی و با سوار کردن یک هویت برساخته جمعی در یک ساختار بین‌الذهانی بر بازیگران، نمی‌تواند برای ما روشن کند چرا دو بازیگر آلمان و فرانسه نسبت به فرآیندهای همگرایی و هویت‌های جمعی امنیتی شکل گرفته در دو سطح منطقه‌ای (اتحادیه اروپایی) و فرامنطقه‌ای (ناتو) نگرش‌های متفاوت و حتی بعضاً متعارض دارند.

ندلیو و جوزف نای از جمله افرادی بودند که در دستور کارهای پژوهشی خود، محدود به سطح سیستمی باقی نمانند. آنان با اشاره به نارسایی تحلیل ساختاری و طرح کردن عوامل موثر بر کارگزار؛ اهمیت و تاثیر به کارگیری سطوح تحلیلی دیگر در تبیین رفتارها را نشان دادند.

چارچوب «فرهنگ استراتژیک» که به ویژه در ادبیات علمی فارسی مربوط به تبیین رفتارهای امنیتی کمتر یا حتی اصلاً به کار گرفته نشده است، می‌تواند یک چارچوب

تحلیلی فراهم کند که اولاً محدود به سطح تحلیل سیستمی نیست و می‌تواند سطوح تحلیلی را همزمان به کار گیرد. ثانیاً برخلاف سازه‌انگاری، به جای طرح پژوهشی جدید، به دنبال سوالات بی‌پاسخ مانده رهیافت‌های عقلایی محور می‌رود.

چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیک این پژوهش که سه سطوح تحلیلی اصلی را در برمی‌گیرد، به‌خوبی یکی از مزیت‌های اصلی چارچوب‌های تحلیلی فرهنگ استراتژیک یعنی تبیین تفاوت‌ها و ظرافت‌های رفتاری میان دو بازیگر متحد (آلمان و فرانسه) را نشان خواهد داد و در درک سازوکار ماهوی نهادهای فراملی اتحادیه اروپایی و ناتو کمک می‌کند. به‌واسطه همین مزیت‌ها، در قسمت نتیجه‌گیری این پژوهش چرایی اتخاذ برخی رویکردهای نظامی آلمان نسبت به ایران بر سر توقیف نفتکش استنا ایمپرو انگلیس (برخلاف برداشت سنتی از رویکرد غیرنظامی‌اش) یا رفتارهای متناقض فرانسه در ناتو (به‌خصوص در جنگ داخلی دوم لیبی و سوریه) را تبیین شد.

در این پژوهش پرسش این است که: «علی‌رغم وجوه بسیار مشترک میان دو کشور آلمان و فرانسه، علت تفاوت برخی رفتار و عکس‌العمل‌های آنها در قبال موضوعات مشابه را چطور می‌توان یافت؟» پاسخ این پرسش را نمی‌توان با هیچ رویکرد ساختاری توضیح داد. به‌نظر می‌رسد فرهنگ استراتژیک بتواند زوایای مختلفی از موضوع را روشن کند. عناصر فرهنگ استراتژیک دو کشور در سه سطح اصلی تحلیلی، زمینه‌ای را برای رفتارها به‌وجود می‌آورند که تفاوت معناداری در قبال موضوعات مشترک را بروز می‌دهند.

سازماندهی این پژوهش بعد از قسمت‌های پیشینه و روش، در سه بخش طراحی شده است. در بخش نخست با ارائه تعاریف و کاربردهای متفاوت فرهنگ استراتژیک، یک چارچوب تحلیلی پنج‌متغیری سه سطحی ایجاد می‌شود. در بخش یافته نیز برای تحلیل فرهنگ‌های استراتژیک، این چارچوب روی کشورهای آلمان و فرانسه پیاده و سپس مقایسه می‌شوند. در قسمت نتیجه‌گیری نیز یافته‌های این پژوهش و فرضیه موجود بررسی و مقایسه می‌شوند. همچنین شکاف و نزدیکی فرهنگ‌های استراتژیک دو کشور در سطوح تحلیل این پژوهش بررسی و برخی رفتارهای امنیتی اخیر دو کشور نیز مطابق با یافته‌های پژوهش مقایسه می‌شوند.

پیشینه پژوهش

در مقالاتی که به بررسی رفتارها و تغییرات سیاست خارجی و امنیتی آلمان و فرانسه پرداخته‌اند، به تغییر رویکرد یا عملکردهای این دو کشور با توجه به برخی متغیرها اشاره شده است؛ متغیرهایی نظیر نقش رئیس جمهوری یا صدراعظم، نقش نخبگان و تصورات ذهنی آنان از جایگاه و مسئولیت کشورشان. همچنین پرداخت به فشارهای سیستمی و بیرون از کشور پیرامون معماهایی نظیر لزوم بهره‌مندی از اتحادیه اروپایی برای افزایش قدرت و دستیابی به اهداف امنیتی ملی یا بالعکس بحث درباره فرآیند جامعه‌پذیری و جای گرفتن هنجارهای اروپایی در رویکرد امنیت ملی و همین‌طور میزان نقش‌آفرینی در سطح اتحادیه اروپایی، رهبری آن و توان پاسخ به چالش‌های بین‌المللی از دیگر موارد مطرح در این مقالات است (Rieker, 2006: 518)، (Irondelle, 2008: 155)، (Oppermann, 2018: 483)، (Treacher, 2007: 24)، (Helwig & Siddi, 2020: 3). بخش دیگری از ادبیات علمی مربوط به ارزیابی رفتارهای امنیتی آلمان و فرانسه، مقالاتی هستند که از چارچوب تحلیلی «فرهنگ استراتژیک» بهره برده‌اند. به‌طور کلی مرور ادبیات علمی فرهنگ استراتژیک به سه نسل عمده تقسیم می‌شوند.

نسل اولی‌ها فرهنگ استراتژیک را چون زمینه‌ای می‌دانند که رفتار و انتخاب‌ها در آن ساخته و معنا می‌شود. آنها از متغیرهای متعددی چون تجربه‌های تاریخی، وضعیت جغرافیایی، سطح تکنولوژیکی و ... استفاده کرده‌اند. نسل اولی‌ها، چارچوب خود را بدیل سایر مکاتب نظری برای تبیین رفتارها معرفی می‌کنند. در این مکتب فکری، فرهنگ استراتژیک امری فراگیر است و شئون زندگی را فراگرفته است. ضمن اینکه در آن، هم رفتارها ساخته می‌شوند و هم رفتار بر محیط دربردارنده خود یعنی فرهنگ استراتژیک تأثیر می‌گذارد (Snyder, 1977: 38)، (Gray, 1999: 57).

نسل دومی‌ها به مباحث استفاده ابزاری از فرهنگ استراتژیک پرداخته‌اند. آنها فرهنگ استراتژیک را از طریق روش‌هایی چون نمادشناسی یا زبان‌شناسی مطالعه کرده و معتقدند که اختلاف معناداری میان آنچه رهبران سیاسی و امنیتی یک کشور به زبان می‌رانند و آنچه در جریان عملیات‌ها و برنامه‌های نظامی اتفاق می‌افتد، وجود دارد. نسل دومی‌ها به نوعی به فرهنگ استراتژیک به‌عنوان یک گفتمان که طی آن انتخاب‌ها و رفتارهای امنیتی

تصمیم‌گیران توجیه و صاحب مشروعیت می‌شود، نگاه می‌کنند. آنان بر تاثیر فرهنگ استراتژیک ولو به شکل ظاهری و ابزاری بر انتخاب و رفتارها تاکید دارند (Klein, 1988: 134)، (Lawrence, 1997: 91).

نسل سومی‌ها اما رویکرد گزینشی نسبت به دو نسل قبلی خود برگزیدند. آنها به وجود متغیر و منابع دیگر برای ساخت فرهنگ استراتژیک باور دارند ولی از دام همان‌گویی^۱ که نسل اولی‌ها به آن مبتلا شدند، پرهیز و بر تاثیر فرهنگ استراتژیک صرفاً بر رفتارهای استراتژیک – وام گرفته از نسل دومی‌ها – تاکید کردند. به عبارتی آنها به دنبال یک رابطه علت و معلولی میان فرهنگ استراتژیک و رفتارهای استراتژیک یک بازیگر هستند. این رویکرد، فرهنگ استراتژیک را محدود می‌کند و آن را به یک منبع بیرونی به عنوان یک متغیر مستقل و تاثیرگذار بر متغیر وابسته یعنی رفتار و انتخاب‌های استراتژیک یک بازیگر بدل می‌سازد.

نسل سومی‌ها به تغییر فرهنگ استراتژیک باور دارند و مانند نسل اولی‌ها فرهنگ استراتژیک را یگانه و فراگیر در تمام شئون رفتار استراتژیکی یک بازیگر قلمداد نمی‌کنند. بنابراین نسل سومی‌ها قائل به متغیرهای غیرفرهنگی از فرهنگی در تاثیرگذاری بر رفتارهای استراتژیکی و نیز در تلاش برای شناخت متغیرهای فرهنگ استراتژیک هستند تا به دام همان‌گویی نسل اولی‌ها – که در تبیین رفتارها به صورت بی‌قاعده از انواع متغیرها بهره بردند – گرفتار نشوند. آلستیر/ایان جانستون^۲ با پیگیری کار نسل سومی‌ها چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیک را ادامه می‌دهد، او به ویژه در مقاله خود با عنوان «تفکر درباره فرهنگ استراتژیک» در قسمتی که تعریف خود را از فرهنگ استراتژیک ارائه می‌دهد، اولویت‌های استراتژیک بازیگران امنیتی را بنا بر گرایش به سه چارچوب کلی استراتژی‌های تهاجمی، تدافعی یا سازگاری استخراج می‌کند (Johnston, 1995: 47). از طرفی در ادبیات علمی مربوط به مطالعه رفتار امنیتی اتحادیه اروپایی – به عنوان یک واحد منسجم و بازیگر مستقل در عرصه امنیت بین‌المللی – برای درک و تحلیل بهتر فرآیند تغییر هنجارها و جاگرفتن ارزش‌های مشترک و فراگیری که اعضای دولت ملی این نهاد را به سمت همگرایی بیشتر امنیتی در چارچوب یک فرهنگ و هویت سوق دهد، بر

1. Tautology

2. Alastair Iain Johnston

چارچوب تحلیلی «فرهنگ استراتژیک» به عنوان مسیری جدیدی از شناخت انتخاب و رفتار امنیتی دولت‌ها و اتحادیه اروپایی تکیه کرده‌اند. به عبارتی فرهنگ استراتژیک با بررسی عمیق وجوه فکری و باورمندی استراتژیست‌ها به جای تکیه صرف بر محاسبات سود و زیان در انتخاب‌های امنیتی یک بازیگر، مسیر واقعی تغییر هنجارها و تعریف امنیت و تهدیدات توسط یک بازیگر امنیتی را دنبال می‌کند (Rynning, 2003: 492)، (Meyer, 2005: 525)، (Hadfield, 2005: 61).

در پاره‌ای دیگر از مقالات، فرهنگ استراتژیک یک کشور در طول یک دوره زمانی مشخص بررسی و تطبیق شده یا آنکه فرهنگ استراتژیک دو کشور یا مجموعه‌ای از کشورها با یکدیگر مقایسه شده‌اند. در این مقایسه‌ها از عوامل فکری و انگاره‌ای مانند هنجارها، ارزش‌ها یا تجربه‌های تاریخی و همچنین عوامل مادی نظیر وضعیت جغرافیایی یا جمعیت به عنوان وزنه‌هایی ثابت و مشابه برای مقایسه فرهنگ استراتژیک موارد مطالعاتی استفاده شده است (Bloomfield & Nossal, 2007: 289)، (Sinovets, 2016: 419). مقالات دیگر نیز برای درک فرهنگ‌های استراتژیک از متغیرهای سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نظیر مقایسه میزان تمایل یک کشور برای مشارکت عملیات‌های نظامی نسبت به چند سازمان امنیتی فراملی مانند شرکت در عملیات‌های ناتو، اتحادیه اروپایی یا سازمان ملل متحد و همچنین از متغیرهای سطح داخلی مثل میزان اختصاص بودجه نظامی، سنجش نظامی‌گری در کنار نوع شکل حکمرانی از نظر تصمیم‌گیری استفاده کرده‌اند (Biehl, 2013: 13)، (Giegerich & Jonas, 2013: 13)، (Does, 2017: 3)، (S. Lantis & A.), (Charlton, 2011: 39).

گفتنی است که فرهنگ استراتژیک متضمن فهم جدیدی از عقلانیت با شعب مختلف روش‌شناختی خود است و بهتر که متغیرهایی نظیر شکل حکمرانی یا شناخت فرایند تصمیم‌گیری را به واقع‌گرایی نوکلاسیک و سایر مکاتب رقیب بسپرد (Glenn, 2009: 525)؛ متغیرهایی که بتوانند فرهنگ استراتژیک را با استفاده از مدارک و اسناد دوره زمانی مرتبط بدان بررسی و در نهایت مجموعه اولویت‌هایی را از انتخاب‌ها و ارجحیت‌های امنیتی یک بازیگر استخراج کنند (Johnston, 1995: 52).

با بررسی پیشینه پژوهشی مشخص شد که می‌توان مقایسه رفتارهای امنیتی آلمان و فرانسه در چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیک را به خصوص با ارجاع به سه سطح تحلیلی نوآورانه دانست؛ به عبارتی دیگر، چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیکی این مقاله نسبت به سایر پژوهش‌ها با چارچوب فرهنگ استراتژیک در سطوح تحلیلی متفاوت است چرا که همزمان سه سطح اصلی تحلیل را با استفاده از پنج متغیر برای مقایسه رویکردهای امنیتی آلمان و فرانسه به کار می‌گیرد.

روش^۱

برای تحلیل فرهنگ استراتژیک آلمان و فرانسه از روش مقایسه‌ای استفاده شده است. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش شامل اسناد دولتی و مقالات علمی است. برای تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل تماتیک استفاده شده است. با استفاده از یک ماتریس مقایسه‌ای، ابعاد مختلف فرهنگ استراتژیک دو کشور از جمله هویت ملی، نگرش به قدرت و مفهوم امنیت با هم مقایسه شده‌اند.

در اصل این مقاله از روش کیفی مبتنی بر مقایسه برای تحلیل منابع و مولفه‌های فرهنگ استراتژیک دو کشور آلمان و فرانسه استفاده می‌کند. داده‌های این پژوهش از طریق بررسی اسناد بالادستی مرتبط با سیاست‌های دفاعی و امنیتی، استراتژی‌های نظامی و تحلیل‌های تاریخی جمع‌آوری شده است. این روش مقایسه‌ای به منظور شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگ استراتژیک هر دو کشور به کار گرفته شده و هدف آن بررسی تأثیر این مولفه‌ها بر کنش‌های امنیتی آلمان و فرانسه در سیاست خارجی است. با این رویکرد، پژوهش تلاش می‌کند تا رابطه میان هویت فرهنگی استراتژیک و رفتار امنیتی هر کشور را در چارچوب سیاست‌های بین‌المللی تحلیل کند.

در چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیک، شاهد هستیم که هر کدام از شاخه‌ها و نسل‌های متفاوت آن، سطوح تحلیلی مخصوص خود را به کار گرفته‌اند. از طرفی در این پژوهش چون به دنبال تحلیل رفتار بازیگران امنیتی با قدرت تبیین‌کنندگی بیشتری هستیم، چارچوب تحلیلی از فرهنگ استراتژیک ارائه می‌شود که گلچینی از متغیرهای نسل‌های

متمادی مطالعات فرهنگ استراتژیک و شاخه‌های مختلف آن به شکل منسجمی است. در اصل، چارچوب فرهنگ استراتژیک این پژوهش، مجموعه‌ای از متغیرهایی از سه سطح تحلیلی اصلی (داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای) را برای مقایسه و تبیین رفتار امنیتی آلمان و فرانسه به کار گرفته است. در قسمت بعدی به شکل مفصل در خصوص این چارچوب سه سطحی و پنج متغیر اصلی آن بحث می‌گردد.

فرهنگ استراتژیک به مثابه چارچوب تحلیلی

فرهنگ استراتژیک در اصل، پایه‌های غیرمادی و فکری برای شناخت رفتارهای امنیتی یک دولت را فراهم می‌کند. این فرهنگ محیطی است که بر پیش‌داوری و قضاوت‌ها در خصوص تحولات بیرونی تاثیر می‌گذارد و در نتیجه گزینه‌های موجود و در دسترس را برای تامین اهداف و برنامه‌های یک بازیگر با نوع بینش خاص خود، محدود یا اولویت‌بندی می‌کند.

در ادامه پنج متغیر سه‌سطحی که عبارتند از: ۱- ایدئولوژی و نظام سیاسی، ۲- تجربه‌های تاریخی در زمینه توسل به زور، ۳- موقعیت‌های ژئوپولیتیکی منحصربه‌فرد، ۴- ارزش‌های فراملی و ۵- توان اقتصادی و سطح دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی.

الف- ایدئولوژی و نظام سیاسی

ایدئولوژی نوع نگرش یک بازیگر را می‌سازد و فرصت‌ها و انتخاب‌های بازیگر را معنا می‌بخشد. به عبارتی ایدئولوژی همچون یک لنز چشمی می‌تواند مبنای محاسبات سود و زیان انتخاب‌ها باشد؛ مبنایی که میان بازیگران متفاوت است. کشوری گزینه امنیتی را برای خود سودبخش می‌داند و در عین حال کشور دیگر با مبنای محاسبات سود و زیان از فرصت‌های امنیتی پیش‌روی خود اجتناب می‌کند. به عنوان نمونه *توماس یو. برگر*^۱ در مقاله «فرهنگ‌های ضدنظامی‌گری: امنیت ملی در ژاپن و آلمان» در سال ۱۹۹۵ در تلاش برای تبیین تداوم سیاست‌های امنیتی ژاپن در دهه ۹۰ میلادی و پس از پایان جنگ سرد بود. *توماس برگر* در اصل با اشاره به وضعیت قدرت اقتصادی و تکنولوژیکی ژاپن در پایان جنگ سرد، وضعیت این کشور را حتی برای تبدیل شدن به یک قدرت نظامی بسیار مساعد

1. Thomas U. Berger

می‌داند؛ هرچند که ژاپن به سیاست‌های امنیتی سابق خود ادامه می‌دهد (Johnson, Kartchner, & Larsen, 2009: 37).

نظام سیاسی در پیوند با ایدئولوژی است و می‌تواند حاصل آن باشد. یک پرسش مهم که در مقالات فرهنگ استراتژیک مطرح می‌شود مبنی بر اینکه افرادی که فرهنگ استراتژیک را با خود به همراه دارند و از آن بهره می‌برند، در اصل چه کسانی هستند؟ نخبگان نظامی، بوروکراتیک و غیرنظامی؟ اینها به ایدئولوژی ارتباط پیدا می‌کند که شکل یک نظام سیاسی و فرآیند تصمیم‌سازی را می‌سازد.

کریگ بی. گریدهاوس^۱ بر این باور است که باید گستره نخبگانی را که فرهنگ استراتژیک می‌سازند وسیع‌تر در نظر گرفت. به عنوان نمونه در نظر گرفتن صرف اعضای کنگره و رئیس جمهوری آمریکا به عنوان نخبگان حکومتی مرتبط به فرهنگ استراتژیک اشتباه است و باید نهادهایی چون اندیشکده‌ها و اشخاصی نظیری دانشگاهی‌ها را که در جامعه امنیتی فعال و اثرگذار هستند نیز به عنوان نخبگان اثرپذیر و اثرگذار بر فرهنگ استراتژیک در نظر داشت. به عبارتی هرچه فرآیند تصمیم‌گیری پیچیده‌تر باشد، نقاط در دسترس برای اثرگذاری بر فرهنگ استراتژیک و اثرپذیری از آن بیشتر است (Greathouse, 2010: 71).

ب- تجربه‌های تاریخی در زمینه توسل به زور

فرهنگ استراتژیک از حالتی شبه‌دائمی برخوردار است، اما این به معنای ثابت بودن همیشگی آن نیست. توماس بانچوف^۲ در تحقیقات خود که از مدل‌های سازه‌انگارانه بهره می‌برد، چنین استدلال می‌کند که شکل گرفتن سیاست خارجی در طول تاریخ حاصل تصمیمات اتخاذشده در «مقاطع حساس تاریخی» است. خود جفری اس. لانتیس^۳ نیز از این شوک‌های تاریخی - که به عنوان یک سرعت‌بخش برای ارزیابی مجدد مفروضات سنتی در محیط امنیتی آن فرهنگ استراتژیک عمل کنند و بتوانند سیاست امنیتی آن کشور را

1. Craig B. Greathouse

2. Thomas Banchoff

3. Jeffrey S. Lantis

به شکل بی‌سابقه‌ای تحت تأثیر قرار دهند- به عنوان «دو راهی‌ها یا بحران‌های فرهنگی»^۱ یاد می‌کند (Johnson, Kartchner & Larsen, 2009: 44).

تجربه‌های تاریخی می‌توانند همچون آزمایشگاهی بزرگ یک بینش و تصمیم را با نتایج آن در معرض محک و راستی‌آزمایی قرار دهند؛ چنان‌که اگر یک رویه با نتایج فاجعه‌بار و شوک‌آمیزی از جمله نقض ماهیت موجودی یک بازیگر روبه‌رو شود، قطعاً موجبات بازاندیشی در خصوص آن رویه فراهم خواهد شد.

پ- موقعیت‌های ژئوپولیتیکی منحصربه‌فرد

کولین گری^۲ فرهنگ استراتژیک را این‌چنین تعریف می‌کند: «اندیشه، نگرش، عادات و سنن انتقال‌یافته در بطن یک جامعه و همچنین روش‌های مرجع عملیات‌ها کم و بیش مرتبط به یک جامعه امنیتی منحصراً جغرافیایی است که یک تجربه تاریخی منحصربه‌فرد دارد» (Biehl, Giegerich & Jonas, 2013: 11). به عبارتی دیگر جامعه امنیتی که به‌طور ویژه از لحاظ جغرافیایی تعریف می‌شود، یک تجربه تاریخی منحصربه‌فرد دارد. در این تعاریف، دو رکن اصلی و محوری شکل‌دهنده به هر جامعه امنیتی در اصل دو عامل جغرافیایی و تاریخی هستند.

موقعیت‌های ژئوپولیتیکی در اصل با همان تجربه‌های تاریخی در پیوند با عنصر جغرافیایی مرتبط هستند. البته منظور تجربه‌های تاریخی موردنظر توماس بنچف نیست که حالت شوک‌آمیز داشتند، بلکه آنها به شکل زیست روزانه تجربه می‌شوند و با تعریف تهدیدات همراه هستند. به عنوان نمونه لانتیس تلاش اسرائیل به منظور هسته‌ای شدن را به دلیل همسایگی کامل و احاطه شدن توسط رقبای دشمنان موجودیت خود می‌داند (Johnson, Kartchner & Larsen, 2009: 37).

ت- فشار ارزش‌های فراملی و جهت‌گیری‌های داخلی

عوامل خارجی وجود دارند که فرهنگ استراتژیک را از بیرون یک کشور دچار تحول می‌کنند. لانتیس در باب دسته‌بندی ریشه‌های اصلی فرهنگ استراتژیک به «فشارهای

1. Cultural Dilemmas

2. Colin S. Gray

هنجاری فراملی»^۱ به‌عنوان عوامل شکل‌دهنده به فرهنگ استراتژیک اشاره می‌کند (Johnson, Kartchner & Larsen, 2009: 40). *یان جانستون* نیز فرهنگ استراتژیک را محیطی فکری متشکل از یک سری باورهای مشترک و قواعد تصمیم‌گیری می‌داند که درجه‌ای از نظم را بر تصورات فردی و گروهی نسبت به روابطشان با سازمان، جامعه و محیط سیاسی‌شان تحمیل می‌کند (Johnston, 1995: 44). این به معنای ارتباط درون با بیرون در تعریف جانستون است.

گفتنی است که در این پژوهش با توجه به موارد مطالعاتی آلمان و فرانسه به‌عنوان دو هم‌پیمان در اتحادیه اروپایی و ناتو، به فشار ارزش‌های این دو نهاد به رفتارهای امنیتی دو کشور مذکور و جهت‌گیری آنها پرداخته می‌شود. ارزش‌های فراملی که یک بازیگر نسبت به آنها هرچند با انگیزه‌های متفاوتی متعهد شده باشد، به تدریج می‌تواند در هنجارسازی و تغییر رفتار و حتی هویت آن بازیگر موثر باشد.

ث- سطح اقتصادی و دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی

سنایدر برای بررسی رفتارهای شوروی و آمریکا، چارچوب فرهنگ استراتژیکی ارائه داد که در آن به دکتترین هسته‌ای دو کشور توجه کرد، برای همین می‌توان گفت که او در ساختن چارچوب فرهنگ استراتژیک خود به اثر متغیر «محدودیت‌های تکنولوژیکی» توجه کرده است (Snyder, 1977: 6). می‌توان اذعان داشت که متغیر سطح اقتصادی و دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی قادر به تغییرات تاکتیکی یا حتی استراتژیکی است؛ چراکه به شکل ناخواسته و ناگزیر همراه نخبگان فعال و اثرگذار در فرهنگ استراتژیک است.

به‌عنوان نمونه امروزه هوش مصنوعی توان انجام موفق عملیات‌های نظامی حساس را با صرف هزینه نظامی پایین و تلفات کمتر در کوتاه‌ترین زمان ارائه می‌دهد. چنین امکانی در پهپادهای بدون سرنشین که توان شناسایی و هدف‌گیری دقیق و موفق تروریست‌ها را در خاورمیانه دارند، نگرش ضرورت‌پرهیز از جنگ‌های طولانی و هزینه‌بر را در آمریکا با کاهش حضور نظامی خود تقویت کرده است. ایران نیز که امروزه یکی از قدرت‌های مهم

1. Transnational Normative Pressures

تولید و بهره‌برداری از پهپادهای بدون سرنشین است، می‌توان گفت که این امر تحت تاثیر سطح اقتصادی و دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی این کشور اتفاق افتاده است. در این پژوهش از چارچوب پنج متغیری سه سطحی استفاده شده که متغیرهایی از سطوح داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را دخیل می‌کند؛ متغیرهای ارزش‌های فراملی، اصلی‌ترین اولویت‌های فرهنگ استراتژیک دو کشور مورد مطالعه را مشخص می‌کنند. این اولویت‌ها با متغیرهای دیگر نظیر ایدئولوژی و نظام سیاسی، سطح اقتصاد و دسترسی‌های تکنولوژیکی حساس نظامی و موقعیت ژئوپولیتیکی منحصر به فرد به نوعی حدود و ثغور می‌یابند. در تصویر زیر شکلی از نمای کلی چارچوب فرهنگ استراتژیک این پژوهش ارائه شده است:

شکل ۱- نمای کلی فرهنگ استراتژیک

یافته‌ها

بعد از تشریح مفصل چارچوب تحلیلی فرهنگ استراتژیک، نوبت به کارگیری آن است. این چارچوب که مبتنی بر پنج متغیر از سه سطح اصلی تحلیلی است در بخش‌های جداگانه، هم نسبت به آلمان و هم فرانسه پیاده و سعی می‌شود مجموعه اولویت‌های استراتژیک دو

کشور استخراج، سپس با مقایسه فرهنگ‌های استراتژیک دو کشور به پاسخ سوال پژوهش ناظر بر تبیین تفاوت‌های معنادار و یا به عبارتی تدقیق بهتر تفاوت‌ها و ظرافت‌های رفتاری در رویکرد امنیتی دو کشور متحد در ناتو و اتحادیه اروپایی نزدیک شویم.

فرهنگ استراتژیک آلمان در پنج محور

الف- صلح‌گرایی و هویت اروپایی ایدئولوژی؛ اجماع‌گرایی نظام تصمیم‌گیری

آلمانی‌ها خود را در اصل یک بخش از مجموعه بزرگ و واحد به نام «اروپا» می‌دانند. هویت اروپایی ترکیبی است که در سند دولتی سال ۲۰۱۶ در قسمت «نقش آلمان در جهان و رویکرد این کشور به امنیت» پررنگ شده است. در این قسمت آمده که درس‌های تاریخی، هویت ملی آلمان را شکل داده و در قانون اساسی این کشور گنجانده شده‌اند. هویت اروپایی قسمت جدایی‌ناپذیر هویت آلمانی است (The Federal Government, 2016: 22). گفتنی است که در آلمان حتی به کارگیری اصطلاح «منافع ملی» بحث‌برانگیز می‌شود؛ چراکه احتمالاً طرز تلقی این است که منافع آلمان از منافع اروپایی یا جهانی جداست (Biehl, Giegerich & Jonas, 2013: 146). یک باور و ارزش نزد نخبگان حاکم در آلمان در خصوص رسیدن به اهداف امنیتی، صلح‌گرایی و ترجیح به روش‌های تدریجی و بلندمدت از جمله تجارت است. مثال رایج در این زمینه، واردات انرژی مثل گاز طبیعی از روسیه بدون توجه کافی به خطر وابستگی بود. در واقع واردات انرژی به عنوان ابزاری تجاری برای تغییر تدریجی رفتار روسیه در نظر گرفته شده بود. از طرفی شکل تصمیم‌گیری در آلمان که به سبک اجماع‌سازی آن شهره است، عملاً اختیار اقدام یک‌جانبه نظامی و بدون پشتوانه لازم از سوی مجلس را از صدراعظم گرفته است. این امر نیز حاصل تجربه‌های تلخ جنگ جهانی دوم و رژیم رایش سوم در زمینه سوءاستفاده از تمرکز قدرت و اختیارات در دست صدراعظم است. آثار رویکرد

ضدنظامی گری در میزان تخصیص بودجه از تولید ناخالص داخلی این کشور در مقایسه با سایر قدرت‌های اقتصادی هم روشن است.^۱

ب- تجربه تاریخی آلمانی‌ها در توسل به زور و معمای شرکت در عملیات‌های نظامی بشردوستانه یا پرهیز از هر جنگ

جنايات نازی‌ها علیه یهودیان و کشتار چندین میلیون انسان بی گناه در جنگ جهانی دوم، همواره آلمان را در دوراهی شرمندگی از اشتباه بزرگ تاریخی و پرهیز از هرگونه اقدام نظامی از یک طرف و مشارکت و اقدام به عملیات نظامی برای مسائل بشردوستانه و پیشگیری از جنگ از طرفی دیگر قرار داده است؛ ضمن اینکه اتفاقاً آلمان در پاره‌ای از موارد (مسائل مربوط به حقوق بشر) برای اقدام نظامی مسئولیت نیز پیدا می‌کند (Miskimmon, 2012: 394). برخی، رفتارهای استثنایی آلمان همچون مشارکت در عملیات‌های کوزوو و افغانستان را به اختلافات میان احزاب دست‌راستی و ائتلاف‌های چپ در این کشور ارتباط می‌دهند، اما به هر حال باید به یاد داشت که عمده عملیات‌های نظامی که آلمان در آنها مشارکت داشته بیشتر جنبه‌های انسانی داشته و درچارچوب الزامات بشردوستانه توجیه شده‌اند (Dalgaard-Nielsen, 2006: 145).

گفتنی است که صلح‌گرایی در آلمان تنها بعد از جنگ جهانی دوم شکل نگرفت بلکه این جنبش از دوران امپراتوری آلمان (۱۸۷۱-۱۹۱۴) همزمان با اوج گرفتن این کشور به عنوان یک قدرت بزرگ اقتصادی و نظامی و گسترش توسعه‌طلبی‌های این کشور ظهور کرد. «جامعه صلح آلمان»^۲ در سال ۱۸۹۲ در برلین شکل گرفت و به دنبال توقف جنگ‌طلبی‌های آلمان بود. اگرچه این جنبش با توجه به شرایط حاکم و اشتیاق برای

۱. آلمان به عنوان چهارمین اقتصاد جهان در مقایسه با بریتانیا، ایتالیا و روسیه که در رتبه‌های بعدی اقتصادی از نظر تولید ناخالص داخلی قرار دارند، هزینه‌های نظامی به مراتب کمتری را اختصاص داده است. به عنوان نمونه بین سال‌های ۲۰۱۱ - ۲۰۲۱ ایتالیا به صورت میانگین و تقریباً یکنواخت حدود ۱.۵ درصد تولید ناخالص داخلی را به هزینه‌های نظامی اختصاص داده است. این رقم برای روسیه که قدرت اقتصادی یازدهم در جهان و پنجم در مقابل جایگاه اول آلمان در اروپا است، بین ۴ درصد تا ۴.۹ درصد است (SIPRI, 2023)، (Statisticstimes, 2021).

توسعه‌طلبی آلمان متوقف ماند و تنها در دوران اوج خود، حدود ۱۰ هزار همراه داشت، در دوران رژیم رایش سوم هم زنده مانده بود؛ هرچند فقط در حدود اظهارنظر و فعالیت تعدادی انگشت‌شمار (Ziemann, 2015: 425).

می‌توان گفت تجربه آلمان از مسلط شدن هیتلر و شکل گرفتن حکومت رایش سوم و متعاقب آن جنگ جهانی دوم و شکست‌های سنگین این کشور همچنان مهم‌ترین تجربه تاریخی است که چون شوک موجب تغییر الگوی رفتار و نگرش این کشور در زمینه توسل به زور شده است.

پ- موقعیت ژئوپولیتیکی آلمان در جهان: دانش منبع استراتژیک، ضرورت نوآوری و حفظ نظم لیبرالی جهان

در سند دولتی سال ۲۰۱۶ آمده که آلمان به‌طور کامل در تجارت جهانی و جریان‌های سرمایه‌گذاری ادغام شده است و به همین دلیل به مسیرهای تامین (کالا و خدمات) امن، بازارهای باثبات، اطلاعات کارکردی و سیستم‌های ارتباطی وابستگی دارد. همچنین گفتنی است که این وابستگی‌ها افزایش پیدا خواهد کرد و رقابت‌پذیری آلمان به عنوان یک کشور صنعتی به حفظ سرآمدی این کشور در نوآوری وابسته است. دانش به‌عنوان یک منبع استراتژیک برای آلمان باقی خواهد ماند (The Federal Government, 2016: 22). باید افزود که در گزارش مربوط به خطوط راهنمای سیاست دفاعی آلمان در سال ۲۰۱۱ یک تهدید سرزمینی مستقیم برای آلمان که شامل ابزارهای نظامی و جنگی متعارف باشد، رویدادی بعید در نظر گرفته شده است (Bundesministerium der Verteidigung, 2011: 4). در همین راستا آلمان که نگاهش به امنیت در چارچوب وابستگی متقابل است و منافع خود را با ارزش‌ها و منافع متحدانش درهم تنیده می‌داند، تهدیدات علیه امنیت کشور را با ماهیت‌های شبکه‌ای، غیردولتی، غیرمنسجم و فرامنطقه‌ای معرفی می‌کند و بر حفظ ثبات بین‌المللی تاکید دارد (The Federal Government, 2016: 23).

از نکاتی که عمده‌تاً از اسناد امنیتی آلمان استخراج شده‌اند، به روشنی پیداست که آلمان برخلاف تعاریف و دیدگاه‌های کلاسیک امنیتی آن‌چنان پایبند به مرکزکشی میان داخل کشور و خارج آن برای تعریف، تبیین امنیت و دستیابی بدان نیست. آلمان به امنیت خود

در یک بستر وابستگی متقابل می‌نگرد، در عین حال رقابت در دنیای آزاد را هم فراموش نمی‌کند و دانش را به‌عنوان یک منبع استراتژیک و همچنین اصل رقابت‌پذیرتر شدن آلمان همواره در نظر دارد. این کشور به بهره‌مندی همگان از مسیرهای تجاری و تامین و عرضه امن کالا و خدمات و امکان تجارت آزادانه و به‌طور کلی بهره‌مندی از نظم بین‌المللی به‌عنوان ارزش و هنجارهایی که باید محافظت شوند، تاکید دارد.

ت- تاثیر ارزش‌های فراملی در فرهنگ استراتژیک آلمانی: اتحادیه اروپایی بازوی مکمل ناتو و ناتو برای امنیت اروپا

همان‌طور که در سند گزارش رسمی دولتی در خصوص امور امنیتی و دفاعی سال ۲۰۰۶ آمده، توسعه خروجی‌های مختلف، زمینه‌های تخصصی و نقاط قوت اتحادیه اروپا و ناتو با تمرکز بر مزایای مکمل و استفاده از آنها تا حد امکان کارآمد و مهم است (Federal Ministry of Defence, 2006: 40).

در زمینه رابطه ناتو و اتحادیه اروپایی، آلمان خود را به‌عنوان کشور «چارچوب ملل»^۱ معرفی می‌کند. این کشور مفهوم چارچوب ملل را در ناتو معرفی کرد. این مفهوم مستلزم آن است که اعضای اروپایی ناتو توانایی‌های خود را برای تشکیل خوشه‌های توانمند چندملیتی در یک رویکرد ساختاریافته و الزام‌آور و همچنین سازماندهی خود در واحدهای بزرگ‌تر را ترکیب کنند. هدف کلی مفهوم چارچوب ملل (FNC)^۲ بهبود چشم‌انداز توانایی اروپا و تقویت بیشتر ستون اروپایی در مشارکت فرآتلانتیکی است (The Federal Government, 2016: 68).

در نهایت می‌توان گفت آلمان بر اساس مزیت‌های نسبی اتحادیه اروپا و ناتو، میان آنها تمایز قائل می‌شود (Biehl, Giegerich & Jonas, 2013: 145). ضمن اینکه آلمان اتحادیه اروپایی را در جایگاهی بالاتر یا پایین‌تر از ناتو قرار نمی‌دهد. همان‌طور که در قسمت ایدئولوژی ذکر شد، آلمان هویت خود را یک هویت اروپایی تعریف می‌کند اما تامین امنیت اروپا را بر عهده اتحاد فرآتلانتیکی می‌داند و به دنبال تشویق و تقویت توانمندی‌های اروپایی در چارچوب ناتو است.

1. The Framework Nations
2. Framework Nations Concept

ث- سطح اقتصادی و دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی: تاکید بر چتر اتمی آمریکا و اروپایی شدن سایر صنایع دفاعی

در سند دولتی سال ۲۰۱۶ آلمان به صراحت آمده است: اتحاد (ناتو) یک طیف استراتژیک هماهنگ از قابلیت‌های هسته‌ای و متعارف از جمله دفاع موشکی را حفظ و توسعه می‌دهد. از طرفی کاربردهای فضایی و به‌ویژه سیستم‌های ماهواره‌ای جزء اساسی زیرساخت‌های حیاتی آلمان هستند و تمام جنبه‌های ارتباطات و ناوبری ملی و بین‌المللی به‌طور قاطع به آنها بستگی دارد. همچنین سایر اولویت‌های اولیه آلمان پهپاد، سوخت‌گیری هوا به هوا، ارتباطات ماهواره‌ای، حفاظت سایبری و دفاع سایبری خواهد بود. آلمان مایل است هم به‌عنوان یک کشور چارچوب و هم به‌عنوان شریک برای پروژه‌های چندجانبه عمل کند و آماده است که این رویکرد را به‌طور مداوم پیگیری کند.

در راستای موارد مذکور، در این سند به اروپایی کردن صنعت دفاعی و حفظ فناوری‌های کلیدی اشاره شده است. در این سند آمده است: «صنعت دفاعی در اتحادیه اروپا در امتداد مرزهای ملی (اعضای اتحادیه اروپایی) به شدت پراکنده است و این منجر به ساختار هزینه‌های نامطلوب، معایب در رقابت بین‌المللی و بار بالقوه بیشتر برای بودجه دفاعی آلمان می‌شود. همچنین تمرکز صرف ملی (اعضا) می‌تواند منجر به فقدان قابلیت همکاری بین نیروهای مسلح اروپایی در هنگام انجام عملیات‌های مشترک شود. در عین حال، ما باید از حاکمیت تکنولوژیکی خود با حفظ تکنولوژی‌های ملی کلیدی به منظور اطمینان از قابلیت‌های نظامی و امنیت زنجیره‌های تامین محافظت کنیم» (The Federal Government, 2016: 74). از نکات فوق چنین برمی‌آید که سطح دسترسی به تکنولوژی‌های حساس نظامی و کارآمدی و به‌صرفه تمام شدن تولید صنایع دفاعی و رقابت‌پذیری آنها، همکاری‌ها در سطح اروپایی را در کنار محور اتمی آمریکا و ناتو حائز اهمیت کرده است.

فرهنگ استراتژیک فرانسه در پنج محور

الف- ایدئولوژی و نظام تصمیم‌گیری در فرهنگ استراتژیک فرانسه: رسالت گسترش ارزش‌های جمهوری، تمرکز قدرت سیاست خارجی و دفاعی در قوه مجریه

انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ میلادی همراه با شور گسترش ایده‌های انقلابی به سایر نقاط اروپا و تغییر حکومت‌های وقت بود. در زمان انقلاب فرانسه، حکومت‌های وقت در اروپا یا تحت امپراتوری (اتریش - هابسبورگ) یا شاهزاده‌نشین‌هایی بودند که ارزش‌های جمهوریت برای آنها بدعتی نو به منظور شالوده‌شکنی بنیان‌های قدرتشان بود (نقیب زاده، ۱۳۷۷: ۴۵). این انقلاب از همان ابتدا همراه با «اعلامیه حقوق بشر و شهروندی» بود. در این اعلامیه می‌خوانیم: «در این اعلامیه برای اولین بار بر اصولی چون حقوق فردی و اجتماعی انسان‌ها به عنوان حق طبیعی صحه گذاشته شده و آن یک امر جهانشمول در نظر گرفته شده است.»

پرنیل ریِکر^۱ در مقاله‌ای با عنوان «فرانسه به دنبال موقعیت در جهان در حال تغییر: ایفای نقش به عنوان محافظ نظم لیبرال» به دنبال فهم و حدود «استثناگرایی فرانسوی» در جهان امروز است. استثناگرایی فرانسوی حتی در ادبیات علمی که ناظر بر افول قدرت فرانسه است، به عنوان یکی از پایه‌ای‌ترین عوامل سازنده سیاست خارجی این کشور قلمداد می‌شود. نکته مورد توجه، فرض بنیادین نویسنده مبنی بر این است که در اصل بسیاری از بنیان‌های هنجاری دموکراسی‌های غربی امروزی از ایده‌های انقلاب فرانسه تغذیه کرده‌اند (Rieker, 2018: 420).

در گزارش رسمی دولتی^۲ فرانسه درباره دفاع و امنیت ملی - منتشر شده در سال ۲۰۰۸، سند ۲۰۰۸-۳ تقویت «ارزش‌های جمهوری» به عنوان هدف سوم فرانسه در امور امنیتی و دفاعی ذکر شده است. در این هدف به طور مشخص بر آزادی‌های فردی، اجتماعی،

1. Pernille Rieker

2. White paper

۳. از این پس در این متن، این سند به اختصار با عنوان «سند ۲۰۰۸» معرفی می‌شود.

کرامت انسانی، همبستگی و عدالت تاکید شده است (Présidence De La République, 2008: 27). وجه دیگر ایدئولوژی و نظام سیاسی حاکم بر فرانسه، دکترین گلیسم و تمرکز اختیارات سیاست خارجی و امنیتی در نهاد ریاست جمهوری تحت یک سیستم نیمه پارلمانی است که به هیچ وجه توسط هیچ یک از روسای جمهور این کشور (با گرایش‌های سیاسی متفاوت) نادیده گرفته نشده است (طباطبایی، ۱۳۹۷: ۲۲۰). بر مبنای دکترین گلیسم اصل مهم و بنیادین در اعمال سیاست خارجی و دفاعی فرانسه مبنی بر دفاع کامل از استقلال و یکپارچگی سرزمینی و حفظ جایگاه مستقل این کشور در مقابل رقابت میان قدرت‌های بزرگ آمریکا و شوروی بوده است. این روند به گونه‌ای بود که حتی *فرانسوا میتران* سوسیالیست به عنوان چهارمین رئیس جمهوری - جمهوری پنجم فرانسه که میراث‌دار ژنرال دوگل بود- بعد از گذشت دو دهه از ریاست جمهوری ژنرال دوگل (سال‌های ۱۹۹۵-۱۹۸۱) همچنان اصول سیاست خارجی او را مبنی بر حفظ استقلال فرانسه از آمریکا و حفظ بازدارندگی اتمی این کشور پیگیری کرد؛ اصولی که حتی در زمان نوگلیستی روسای جمهور، ژاک شیراک و سارکوزی در سایه نزدیکی و تعامل با ناتو حفظ شدند و امانوئل مکرون امروز رویکرد نوگلیستی در فرانسه را بر محور احیای اروپایی قوی و مستقل در عین حال شریک ناتو پیگیری می کند (یاری اصطهباناتی و حسینی، ۱۳۹۹: ۱۲۵).

ب- تجربه‌های تاریخی توسل به زور: روند کاهش مقبولیت توسل به زور در میان مردم فرانسه

این گونه به نظر می‌رسد که فرانسه به دلیل فقدان یک تجربه شوک آمیز مشابه آلمانی‌ها در زمینه توسل به زور، این روش را نسبت به روش‌های طولانی‌تر چون کمک‌های تشویقی مالی، تجاری یا تحریم‌ها ترجیح دهد. عموم مردم فرانسه اگرچه برخلاف دولتمردان خود روش‌های اقتصادی را نسبت به روش‌های نظامی ترجیح می‌دهند ولی این به معنای یک اختلاف و تضاد فاحش میان نظر عمومی مردم و حاکمان در خصوص توسل به زور نیست. مطابق آمار سال ۲۰۱۱ موسسه مارشال فاند از روندهای فراآتلانتیکی در کشورهای عضو ناتو، حدود ۸۵ درصد مردم فرانسه به قدرت اقتصادی بیش از قدرت نظامی باور داشتند

در حالی که توسل به زور را به عنوان آخرین گزینه - در صورتی که چاره‌ای دیگر نباشد - در نظر داشتند؛ همان‌طور که در همان سال حدود ۵۴ درصد مردم فرانسه با ارسال نیروی نظامی به کشورهای غیردموکراتیک برای سرنگونی حاکمان خود کامه موافق بودند. ۵۸٪ آنها از عملیات نظامی برای مداخله در لیبی حمایت کردند و حدود ۵۶٪ نیز با ارسال نیروهای زمینی برای کمک به شورشیان در لیبی موافق بودند. حدود ۶۰٪ نیز با اقدام نظامی علیه ایران در خصوص پرونده هسته‌ای در صورت نبودن هیچ راه‌حلی موافقت کردند. نکته قابل توجه در این آمارها، پایگاه گسترده استقبال از روش‌های نظامی در فرانسه در مقایسه با سایر کشورهای اروپایی در سال ۲۰۱۱ است (Biehl, Giegerich & Jonas, 2013: 133).

آمارهای سال ۲۰۲۱ اما نقطه مقابل آمارهای سال ۲۰۱۱ است. طبق گزارش موسسه مذکور، فرانسوی‌ها در صدر کشورهای اروپایی قرار دارند که خواهان کاهش مداخلات نظامی برون‌مرزی هستند. حدود ۴۱٪ مردم فرانسه با کاهش مداخله همراهی کرده و حدود ۳۰٪ نیز به حفظ سطح موجود مداخلات رای داده‌اند و فقط ۶٪ آنان با افزایش مداخلات موافق بودند. گفتنی است مهم‌ترین دلیل افراد خواهان کاهش مداخلات، هزینه‌های نظامی بوده است (German Marshall Fund, 2021). از طرفی در سند دولتی سال ۲۰۰۸ به اهمیت حفاظت از نیروها به دلیل کاهش دادن حداکثری تلفات و آسیب‌پذیری نیروها در سطح تاکتیکی و استراتژیکی اشاره شده است، چراکه فرانسه برای تداوم و انجام سایر مداخلات برون‌مرزی نیاز به پشتیبانی عمومی گسترده دارد (Présidence De La République, 2008: 27).

با توجه به موارد بالا می‌توان گفت که حتی با وجود تفاوت در تجربه‌های تاریخی در زمینه توسل به زور آلمانی‌ها و فرانسوی‌ها، مردم فرانسه از یک سو به دلیل جنگ‌های طولانی و بی‌پایان با تروریسم در خاورمیانه و از سویی دیگر، ماهیت متفاوت تروریسم - که امکان انجام عملیات‌های خرابکارانه با کمترین تجهیزات نظامی میان غیرنظامیان و در دل شهرهای اروپایی را دارد - استقبال کمتری نسبت به روش نظامی گسترده و کلاسیک برای دفع تروریست‌ها نشان می‌دهند؛ بنابراین مردم به سمت رویکرد جامع امنیتی و البته همراه با ابزارهای هوشمندانه برای مقابله با معضل تروریسم تمایل پیدا کردند.

پ- موقعیت ژئوپولیتیکی منحصر به فرد: آفریقا قلب هویت نخبگان فرانسوی برای معرفی جایگاه کشورشان در جهان

منطقه آفریقا یکی از مناطق با اهمیت برای کشور فرانسه است که با یکدیگر در ارتباط متقابل هستند. در واقع قاره آفریقا اولین منطقه مورد نفوذ و با اهمیت استراتژیکی این کشور به‌شمار می‌آید. شاید بتوان گفت که قاره آفریقا به‌عنوان مرکز سیاست خارجی فرانسه، منطقه‌ای است که هم سیاست خارجی این کشور معطوف به آن تنظیم می‌شود و هم اینکه این منطقه در جایگاهی است که حتی به سیاست خارجی این کشور جهت می‌بخشد. به عبارتی، سیاست آفریقایی فرانسه در چارچوب هویت ملی این کشور تعیین می‌شود و قسمت جدایی‌ناپذیر تصورات نقش‌آفرینی سیاست‌گذاران این کشور به‌عنوان نمایندگان نفوذ یک قدرت در صحنه بین‌المللی است (Erforth, 2019: 19).

گفتنی است تقریباً از سال ۲۰۱۲ بدین‌سو روسای جمهور فرانسه از زمان سارکوزی و اولاند تا امانوئل مکرون همگی در تلاش بودند که روابط فرانسه با منطقه پرچالش قاره آفریقا عادی شود و حالت معمولی به خود گیرد. اما افزایش مقیاس حضور و مداخله نظامی فرانسه از سال ۲۰۱۳ در قاره آفریقا به‌خصوص منطقه ساحل و غرب آن (یعنی زمانی که رئیس‌جمهور اولاند به ناچار تنها یک سال پس از گذشت سوگند ریاست جمهوری‌اش مجبور به اعزام چهار هزار نیروی نظامی زبده و توانمند به کشور مالی برای دفع گروه‌های تروریستی جهادی در شمال کشور مذکور شد) نشان از آن دارد که آفریقا همچنان منطقه پرچالش پیش روی روسای جمهور فرانسه به‌عنوان مهم‌ترین نقش‌آفرینان سیاست خارجی این کشور است؛ روسای جمهوری که حیثیت داخلی‌شان به عملکرد قابل قبول در عرصه سیاست خارجی گره خورده است (Melly & Darracq, 2013). طبق آخرین گزارش‌ها همچنان تا پایان سال ۲۰۲۰، حدود ۵۱۰۰ نیروی نظامی در عملیات «بارخان» فعال بوده‌اند. عملیات بارخان مجموعه عملیات‌های نظامی فرانسه در کشورهای مالی، موریتانی، بوركینافاسو، نیجریه و چاد است. مجموعه عملیات‌های بارخان در سال ۲۰۱۳ تا سال ۲۰۲۱ به منظور مقابله با گروه‌های اصطلاحاً اسلام‌گرای افراطی و وابسته به القاعده آغاز شده بود (Ministere De La Defense, 2021: 21).

در فصل اول گزارش رسمی دولتی فرانسه منتشر شده در سال ۲۰۱۳ برای سیاست دفاعی و امنیت ملی آمده که فرانسه در تمامی قاره‌ها و اقیانوس‌ها حضور دارد، این بدان معناست که تعریف حوزه ژئوپولیتیکی فرانسه به آفریقا محدود نیست. در این سند درج شده که این مناطق علاوه بر اهمیت استراتژیکی خود، موجب شناخته شدن فرانسه به عنوان تنها شریک اروپایی برخی سازمان‌های منطقه‌ای شده است. فرانسه حدود ۱۱ میلیون کیلومتر مربع منطقه انحصاری اقتصادی، معادل سه درصد سطح کل آب‌های جهان و رتبه دوم بعد از ایالات متحده را دارا است. در این فصل فرانسه به عنوان یک قدرت اروپایی با گستره جهانی معرفی می‌شود (President of the French Republic, 2013: 13).

در سند دولتی مربوط به نهاد ریاست جمهوری فرانسه در سال ۲۰۲۲ نیز آمده که: «فرانسه به عنوان یک قدرت موازنه‌ساز وظیفه دارد به ثبات و امنیت این مناطق کمک کند. این واقعیت که برخی از قلمروهای فرانسه در این مناطق قرار دارد ما را ملزم به حفظ حضور خود در همه مناطق (مذکور) می‌کند و به ما مشروعیت خاصی برای اقدام می‌دهد» (Presidency of the Republic, 2022: 23).

اسناد ملی فرانسه نشان می‌دهد که این کشور برخلاف آلمان همچنان در چارچوب ضرورت حفظ یکپارچگی سرزمینی قرار دارد و با عنایت به دارا بودن قلمروهای دوردست از خاورمیانه تا قاره‌های آمریکا و اقیانوسه، جایگاه ژئوپولیتیکی گسترده‌ای برای خود در جهان تعریف می‌کند؛ بنابراین با این نگاه کلاسیک به موقعیت ژئوپولیتیکی خود، در چارچوب اندیشه گلیسم به حفظ ابزارها و رویکردهای کلاسیک چون ضرورت اقدامات یک جانبه در صورت شرایط اضطراری (مانند مورد عملیات بارخان در آفریقا) نیاز دارد.

ت- تاثیر ارزش‌های فراملی در فرهنگ استراتژیک: جایگاه اتحادیه اروپایی به عنوان شریک برابر و مستقل از ناتو در محور امنیت اروپایی

نگاه فرانسه به اروپا با دو کلمه مهم گره خورده است: «امنیت اروپایی».^۱ این عبارت دال بر آن است که اروپا (همان اتحادیه اروپایی) توان تامین امنیت وجودی خودش را مستقل از ایالات متحده دارد و فرانسه هم به عنوان یگانه قدرت اتمی اروپایی، اروپا را به

1. European Defense

این سمت هدایت و پشتیبانی می‌کند. عبارت دوم و پرکاربرد «قدرت اروپا»^۱ است؛ بدین معناست که اروپا یک قدرت جهانی باشد تا با سیاست خارجی‌اش توان دفاع از ارزش‌ها و تقویت منافع خود را در سراسر جهان داشته باشد (Biehl, Giegerich & Jonas, 2013: 155).

در سند دولتی سال ۲۰۰۸ در خصوص ناتو، به مشارکت استراتژیکی بازسازی‌شده میان اروپا و ایالات متحده آمریکا اشاره شده است. فرانسه تعریف و تقسیم وظایف امنیتی دقیق میان دو سازمان را با توجه به عصر جهانی شدن رد می‌کند. در واقع با توجه به عصر جهانی‌شدن، هر یک از سازمان‌های امنیتی اتحادیه اروپا و ناتو می‌توانند با روش‌ها و توانایی‌های خود با خطرات امنیتی مقابله کنند. در این راستا در این سند تاکید می‌شود که نباید اتحادیه اروپا به‌عنوان کارگزار بخش غیرنظامی ناتو در نظر گرفته شود (Présidence De La République, 2008: 23).

ث- فرانسه با حق ویژه حاکمیتی اتمی در کنار همکاری در صنایع هوشمند و هوایی دفاعی اروپایی

در سند دولتی سال ۲۰۰۸ در خصوص حق حاکمیتی اتمی فرانسه و ضرورت صنعت دفاعی اروپایی نکاتی آمده است. در این سند تاکید شده که سیستم هسته‌ای فرانسه یک حق ویژه حاکمیتی است. از این رو اختصاص منابع انسانی، تکنیکی و صنعتی به اولویت‌های آزمایشگاهی، تحقیقات علمی و امکانات تولید (در حوزه هسته‌ای) اهمیت دارند. همچنین در گزارش مذکور با اشاره به منحصربه‌فرد بودن فرانسه در ساخت و توسعه موشک‌های بالستیک میان کشورهای اروپایی (نمونه‌هایی مانند موشک‌های M51 و Ariane-V) آنها را عامل حفظ صلاحیت و توانایی مرکزی فرانسه در حوزه‌های استراتژیکی در نظر دارد؛ حوزه‌های استراتژیکی که مرتبط به مفهوم بازدارندگی و توان دسترسی اروپا به فضا هستند. نکته مهم دیگر سند فوق تاکید بر حمایت و پیگیری فرانسه برای منطقی‌سازی صنعت فضایی اروپا با تمرکز بر ماهواره‌های جمع‌آوری اطلاعات، ارتباطات و ناوبری با توجه به افق سال ۲۰۲۵ است. در قسمت اولویت‌های صنعتی و تکنولوژیکی برای سال ۲۰۲۵ و

۱. معادل فرانسوی این عبارت Europe puissance است.

صنعت دفاعی اروپایی این سند آمده که فرانسه در بخش سیستم‌های هوایی بر ضرورت انطباق و توسعه هواپیماهای جنگنده کشور با سیستم و مأموریت‌ها هسته‌ای تاکید دارد. در عین حال فرانسه با اقرار به اینکه برنامه توسعه هواپیماهای جنگنده در اروپا در طول زمان کاهش داشته، به دنبال راه‌اندازی یک کارخانه سازنده هواپیمای نظامی اروپایی با توانایی طراحی سیستم‌های جنگی آینده و هواپیماهای سرنشین‌دار یا بدون سرنشین است. این بدان معناست که فرانسه به‌طور فعال در اجرای استراتژی ملی و اروپایی برای طراحی، تولید و دستیابی به وسایل نقلیه هوایی بدون سرنشین (پهپاد) جهت نظارت یا دفاع و جنگ مشارکت خواهد داشت (Présidence De La République, 2008: 38).

گفتنی است که امانوئل مکرون در یک سخنرانی در «مدرسه جنگ فرانسه»^۱ در تاریخ هجدهم فوریه ۲۰۲۰ اذعان داشت که اعتبار توان بازدارندگی در مقابل تهدیدات به توسعه سایر عوامل ظرفیت‌های دفاعی از جمله نیروهای متعارف و همچنین توان اجرای عملیات‌ها در حوزه سایبری و فضایی وابسته است. می‌توان گفت که فرانسه به دنبال ایجاد یک سیستم دفاعی مشترک اروپایی نظیر طرح ارتش واحد اروپایی با تکیه بر محور اتمی ضمن حفظ حق ویژه حاکمیتی خود است (Kulesa, 2020: 1).

این گونه به نظر می‌رسد که فرانسه پیگیر همکاری‌های منحصربه‌فرد در حوزه صنایع دفاعی ناوبری، اطلاعاتی و سایر حوزه‌های هوشمند در کنار ساخت هواپیماهای پیشرفته در سطح اروپایی است تا هم برنامه دفاع اروپایی خود را پوشش دهد و هم کاستی‌های صنعت دفاعی‌اش را جبران کند.

مقایسه فرهنگ استراتژیک دو کشور

قلب فرهنگ استراتژیک فرانسه در اجماع گلیسم - میترانیسم، ناظر بر این باور است که حضور آمریکا در اروپا موقتی است و اروپاییان باید سرنوشت و امنیت خود را در دست گیرند. فرانسه توان اتمی خود را با حفظ حق ویژه حاکمیتی خود به‌عنوان محوری برای افزایش توان دفاعی و نظامی مستقل اروپا به سایر اعضای اتحادیه اروپایی عرضه می‌کند. این در حالی است که آلمان با وجود رویکرد صلح‌گرایی و تاکید بر هویت اروپایی‌اش،

1. École de guerre

برای امنیت خود و اتحادیه اروپایی بر ناتو و محور بازدارندگی اتمی آن که توسط ایالات متحده پشتیبانی می‌شود، تکیه دارد. در واقع آلمان به اتحادیه اروپایی در درجه اول به عنوان یک بازوی مکمل برای ناتو می‌نگرد.

آلمان در اصل به دنبال تامین امنیت اروپاست و فرانسه با اعتقاد به امنیت اروپایی به تقسیم کار میان ناتو و اتحادیه اروپایی باور ندارد و به دنبال اروپایی قوی و مستقل است. البته این هدف به معنی پایان تعارض نگرش فرانسه به جایگاه خود در جهان در مقابل نهاد فراملی اتحادیه اروپایی نیست. پس نمی‌توان ادعا کرد که سیاست خارجی فرانسه آن قدر اروپایی شده که در شرایط بحرانی و در صورت عدم اجماع در اتحادیه اروپایی و نیز به بهای اقدامات یک‌جانبه به جای چندجانبه‌گرایی، از مناطق مهم ژئوپولیتیکی خود در آفریقا، خاورمیانه و دیگر مناطق از قلمروهای دوردست فرانسه دست بکشد؛ چراکه آفریقا در تصورات نخبگان فرانسوی قسمت جدایی‌ناپذیر این کشور به عنوان نمایندگان نفوذ یک قدرت در صحنه بین‌المللی است.

در مقابل فرانسه، آلمان که خود را متعهد به حفظ رفاه شهروندانش می‌داند و آن را حاصل ادغام و بهره‌مندی این کشور از نظم لیبرالی جهان و جریان تجارت بین‌الملل و حفظ ثبات آن می‌انگارد، به امنیت از منظر مقوله وابستگی متقابل می‌نگرد. در همین زمینه آلمان تهدیدات شبکه‌ای، غیردولتی و غیرمنسجم را در اولویت قرار می‌دهد و در صورتی که تهدیدی متوجه امنیت مسیرهای تامین کالا یا به‌طور کلی شالوده نظم بین‌المللی به منظور اختلال در بهره‌برداری آلمان از موهبات این نظم موجود شود، به شکل جدی‌تر برخلاف سنت صلح‌گرایی خود به مشارکت نظامی هم می‌اندیشد. تامین امنیت مسیرهای کالا و تجارت به قدری برای آلمان مهم است که بر حفظ حوزه‌های خاص و حساس تکنولوژیکی نظامی در سطح ملی - منحصراً برای اقدام به موقع در مقابل تهدیدات یادشده - تمرکز دارد.

اشاره بدین نکته ضروری است که مقبولیت روش توسل به زور میان مردم فرانسه روندی کاهشی داشته است و در سند امنیتی دولتی سال ۲۰۰۸ فرانسه به روشنی آمده که این کشور برای کاهش تلفات عملیات‌ها با هدف حفظ پشتیبانی عمومی از روش‌های نظامی باید به دنبال ابزارهای هوشمند نظامی برود. نوع نگرش آلمان به ناتو و اتحادیه

اروپایی نیز موجب نشده که این کشور برخی از وظایف امنیتی را در سطوحی متفاوت به اتحادیه اروپایی تفویض نکند و در صدد تقویت توان دفاعی آن نباشد. در همین راستا آلمان هم مانند فرانسه به دنبال تقویت همکاری‌ها در صنایع دفاعی چون صنایع هوایی، اطلاعاتی، فضایی، ساخت پهپادها و ... است. در شکل ۲، اولویت‌ها در مولفه‌های کنش‌ساز امنیتی، برآمده از فرهنگ استراتژیک دو کشور آلمان و فرانسه آمده است.

شکل ۲- مقایسه فرهنگ استراتژیک دو کشور

در خصوص نمونه‌های عینی از اختلاف رفتارهای امنیتی آلمان و فرانسه با توجه به چارچوب فرهنگ استراتژیک دو کشور، می‌توان به رقابت‌های استراتژیکی فرانسه با ترکیه، هم‌پیمان دیگرش در ناتو، در خلال جنگ داخلی دوم لیبی اشاره کرد. فرانسه در طول این جنگ به منظور حمایت از جبهه ژنرال حفتر، در کنار نیروهای واگنر روسی قرار گرفت. یک دلیل مهم تعارض منافع فرانسه با ترکیه و همراهی با روس‌ها و اماراتی‌ها در

لیبی، اهمیت مناطق جنوبی لیبی مجاور کشورهای همسایه از جمله چاد و سودان در آفریقا و دفع گروه‌های تروریستی بود. در واقع عملکرد و نفوذ نیروهای حفتر در آن مناطق نظر فرانسه را جذب کرده بود.

گفتنی است که در پی دامنه‌دار شدن اختلافات دریایی ترکیه و قبرس بر سر عملیات‌های اکتشافی و حفاری دریایی در سال ۲۰۲۰، فرانسه از اعزام ناو جنگی دریای شارل دوگل مجهز به سلاح اتمی، علیه یک عضو ناتو ابایی نداشت و حتی پیش از آن در سال ۲۰۱۹، این سازمان از سوی رییس جمهوری این کشور به مرگ مغزی متهم شد. در آخرین نمونه هم امانوئل مکرون در سفر سال ۲۰۲۳ خود به چین در باب جنگ اوکراین و امنیت اروپایی، انتقادات بی‌سابقه و غیرمنتظره‌ای را از نقش منفی آمریکا در این جنگ اظهار داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

از مقایسه فرهنگ‌های استراتژیک دو کشور آلمان و فرانسه این‌چنین برمی‌آید که دو کشور با وجود تعهد بالا به نهاد فراملی اتحادیه اروپایی، در سطح فرمانطقه‌ای (یعنی نگرش آنها به ناتو و تعریف حوزه‌های ژئوپولیتیکی) دچار شکاف زیادی هستند. رویکرد متعارض فرانسه به ناتو که محور تامین امنیت آلمان و - همچنین از نظر آلمانی‌ها از جمله امنیت اروپاست - در قضایای لیبی، همراهی فرانسه با واکنش‌ها و واکنش‌های نظامی به ترکیه بر سر اختلافات دریایی مشهود بود.

رفتارهای متعارض آلمان و فرانسه با متغیرهای سه‌سطحی فرهنگ استراتژیک این پژوهش، تحلیل و درک می‌شوند. فرانسه همچنان خود را یک کشور و یک قدرت مستقل با گستره جهانی متأثر از اندیشه‌های گلیستی می‌داند و به همین منظور از اقدامات یک‌جانبه - حتی در تعارض شدید با متحدین و سازمان‌های فراملی عضو - اجتناب نمی‌کند. از طرفی نیز فرهنگ استراتژیک آلمان در سطح داخلی با هویت اروپایی در قانون اساسی این کشور در هم تنیده است. در حالی که این کشور از نظر تعهد به مشارکت در عملیات‌های نظامی، متحد آن‌چنان قابل اتکایی در ناتو نیست و همواره رویکرد نظامی‌گری، آخرین گزینه نخبگان این کشور به منظور تامین امنیت بوده است؛ با این حال چنین رویکردی به تعارض و احتمالاً تقابل جدی با ناتو مانند عملکرد فرانسه منجر نمی‌شود، زیرا همان‌طور که اشاره

شد آلمان در صورت برخورد با مسائل تهدیدکننده شالوده و ثبات نظم بین‌المللی، از اقدام به اتخاذ رویکردی نظامی اجتناب نمی‌کند.

در مواردی شاهد رفتارهایی به ظاهر متناقض با رویکرد کلی آلمان در پرهیز از نظامی‌گیری هستیم. ولی این موارد با فرهنگ استراتژیک آلمان مبتنی بر مقابله حتی نظامی با هر آنچه که شالوده و ثبات نظم بین‌المللی را تهدید می‌کند، توجیه می‌شوند. از جمله این موارد می‌توان به تشکیل یک ماموریت نظارت اروپایی در خلیج فارس در پی توقیف نفتکش استنا ایمپرو انگلیسی توسط ایران در تابستان ۹۸ خورشیدی، تصمیم بی‌سابقه مجلس آلمان در تصویب بودجه دفاعی ۱۰۰ میلیارد یورویی برای بازسازی ارتش این کشور در دولت ائتلافی موسوم به چراغ راهنمای آلمان به صدر اعظمی اولاف شولتر در پی جنگ اوکراین (که وی این اقدام را پاسخ به یک نقطه عطف تاریخی دانست)، اشاره داشت. گفتنی است این افزایش بودجه معادل تخصیص بیش از ۲ درصد تولید ناخالص داخلی است که پیش از سال ۲۰۲۲ تنها ۱/۵۳ درصد بود و البته این افزایش مورد تقاضای آمریکا بود که با مقاومت آلمانی‌ها در اجرا به این تعهدرویه‌رو می‌شد. به عبارتی در حالیکه تمام بودجه دفاعی آلمان در سال ۲۰۲۱، به میزان ۴۷ میلیارد یورو می‌رسید، در ۲۰۲۲ با یک رویدادی که به نظر می‌رسد شالوده نظم و ثبات منطقه اروپا و جهان را از بین می‌برد، برخلاف روند پیشین خود افزایش ناگهانی پیدا کرد. در یک نمونه دیگر، مانند مشارکت آلمان با ناو «هسن» در دریای سرخ برای جلوگیری از حملات حوثی‌های یمن علی‌رغم سوابقش در زمینه مخالفت جنگ آمریکا علیه عراق در همراهی با فرانسه و یا مخالفت با مداخله نظامی ناتو در لیبی به منظور فشار علیه رژیم قذافی (این مداخله به پیشنهاد و اصرار فرانسه بود) در همین زمینه فرهنگ استراتژیک آلمان تبیین می‌شوند.

سابقه فرانسه برای ارائه مبانی مشروع مداخله نظامی به خصوص در لیبی و اصرار بر سرنگونی حکومت بشار اسد در سوریه، استناد به تعهدش برای توسعه هنجارها و ارزش‌های لیبرالی است، چنانچه که در بروز ناآرامی‌های پاییز ۱۴۰۱ در ایران شاهد دخالت‌ها و اظهارنظرهایی بیشتر نسبت به آلمان آن هم در سطح رهبران این کشور هستیم. این امر برخلاف رویکرد آلمان است، مضاف بر آنکه آلمان توسعه هنجارها و ارزش‌ها را بیشتر با روش‌های تجاری و اقتصادی در بلندمدت موثر و نظامی‌گری را تنها در مقاطع

بحرانی و حساس همچون تهدید شالوده و اساس نظم بین‌المللی لازم می‌داند. با این حال فرانسه نیز به سمت تعهد به کاهش تلفات نظامی به منظور حفظ حمایت عمومی از اقدامات نظامی حرکت می‌کند.

در نهایت باید گفت که ظاهراً با وجود شکاف میان آلمان و فرانسه در تعریف و اولویت‌بخشی میان تهدیدات، این دو کشور در زمینه همکاری‌های صنعتی دفاعی رویکرد نزدیکی به یکدیگر دارند. البته گفتنی است انگیزه‌های داخلی و منطقه‌ای در این زمینه دخیل هستند و به نظر می‌رسد محور اصلی همکاری‌ها تمرکز بر زمینه‌های نوین و هوشمند نظامی با تلفات کم است. همچنین اتحادیه اروپایی نباید از قدرت‌های بزرگی چون چین و ایالات متحده در زمینه ساخت پهپادها، کاربرد هوش مصنوعی در جنگ‌افزارها و همچنین امنیت حوزه سایبری و توان مستقل و قابل رقابت فضایی، ماهواره‌ای و ناوبری عقب بماند. آلمان و فرانسه در این زمینه‌ها که اشکال نوین امنیت، قدرت و تهدیدات را خلق می‌کنند، ضرورت همکاری و نزدیکی را چون عملکرد موفق خود در همگرایی اقتصادی به درستی درک کرده‌اند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Gholamali Chegnizade		https://orcid.org/0000-0003-0226-1522
Ali Esmaeili Ardakani		https://orcid.org/0000-0001-8032-7609
Omid Mohammadian Pahlavan		https://orcid.org/0009-0007-6678-4804

منابع

- طباطبایی، سید محمد، (۱۳۹۷)، سیاست و حکومت در اروپا، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.

- یاری اصطهباناتی، مریم و حسینی، سید روح‌الله، (۱۳۹۹)، «نقش تفکرات گلیستی و نوگلیستی در سیاست خارجی فرانسه در قبال اتحادیه اروپا»، *فصلنامه سیاست خارجی*، دوره ۳۴، شماره ۲، ۱۱۶-۱۴۴.
- نقیب زاده، احمد، (۱۳۷۷)، *تاریخ دیپلماسی و روابط بین‌الملل از پیمان وستفالی تا امروز*، چاپ پانزدهم، تهران: قومس.

References

- Biehl, Heiko, Giegerich, Bastian & Jonas, Alexandra, (Eds.), (2013), *Strategic Cultures in Europe Security and Defence Policies Across the Continent*, (1st ed), Potsdam, Germany: Springer VS.
- Bloomfield, Alan., & Nossal, Kim Richard, (2007), "Towards an Explicative Understanding of Strategic Culture: The Cases of Australia and Canada", *Contemporary Security Policy*, Vol. , No. 28. 2, 286-307, doi:10.1080/13523260701489859.
- Bundesministerium der Verteidigung, (2011), *Defence Policy Guidelines*, Berlin: Bundesministerium der Verteidigung.
- DOESE, Fredrik, (2017), "Strategic Culture, Domestic Politics, and Foreign Policy: Finland's Decision to Refrain from Operation Unified Protector", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 13, No. 3, 1-19. doi:10.1093/fpa/orx001.
- Dalgaard-Nielsen, Anja, (2006), *Germany, Pacifism and Peace Enforcement*, (1st ed), Manchester: Manchester University Press.
- Erforth, Benedikt , (2019), *Contemporary French Security Policy in Africa*, (1st ed), London: Palgrave Macmillan Cham.
- The Federal Government, (2016), *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, Berlin: The Federal Government.

- Federal Ministry of Defence, (2006), *White Paper 2006 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, Berlin: Federal Ministry of Defence.
- German Marshall Fund, (2021, JUNE 7), *Transatlantic Trends 2021*. Washington, DC: German Marshall Fund, Retrieved from <https://www.gmfus.org/news/international-security-and-defense-0>.
- Glenn, John, (2009), "Realism Versus Strategic Culture: Competition and Collaboration?", *International Studies Review*, Vol. 11, No. 3, 523-551. doi:10.1111/j.1468-2486.2009.00872.x.
- Gray, Colin S, (1999), "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back", *International Studies*, Vol. 25, No. 1, 49-69. doi:10.1017/S0260210599000492.
- Greathouse, Craig B, (2010), "Examining the Role and Methodology of Strategic Culture", *Risk Hazards & Crisis in Public Policy*, Vol. 1, No. 1, 57-85. doi:10.2202/1944-4079.1020.
- Hadfield, Amelia, (2005), "The EU and Strategic Culture: Virtual Identity Vs Uploaded Preferences", *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 1, No. 1, 59-72. doi:10.30950/jcer.v1i1.7.
- Helwig, Niklas., & Siddi, Marco, (2020), "German Leadership in the Foreign and Security Policy of the European Union", *German Politics*, Vol. 29, No. 1, 1-7. doi:10.1080/09644008.2020.1719073.
- Irondelle, Bastien, (2008), "European Foreign Policy: The End of French Europe?", *European Integration*, Vol. 30, No. 1, 153-168.
- Johnson, Jeannie L., Kartchner, , Kerry M., & Larsen, Jeffrey A. (Eds.), (2009), *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction*, (1st ed), New York: Palgrave Macmillan.
- Johnston, A. I, (1995), "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, Vol. 19, No. 4, 32-64. doi:10.2307/2539119.

- Klein, B. S, (1988), “Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defense Politics”, *Review of International Studies*, Vol. 14, No. 2, 133-148. doi:10.1017/S026021050011335X.
- Kulesa, Łukasz, (2020), *Nuclear Deterrence in French Security Policy*, Warsaw: Polish Institute of International Affairs.
- Lawrence, Philip K, (1997), *Modernity and War*, London: Palgrave Macmillan London.
- Melly , P., & Darracq, V, (2013), *A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande*, London: Chatham House
- MEYER, Christoph O., (2005), “Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms”, *European Journal of International Relations*, Vol. 11, No. 4, 523-549. doi:10.1177/1354066105057899.
- Miskimmon, Alister, (2012), “German Foreign Policy and the Libya Crisis”, *German Politics*, Vol. 21, No. 4, 392-410. doi: 10.1080/09644008.2012.739610.
- Ministere De La Defense, (2021), *Defence Key Figures*, Paris: Ministere De La Defense.
- Oppermann, Kai, (2018), “*Between a Rock and a Hard Place? Navigating Domestic and International Expectations on German Foreign Policy*”, *German Politics*, Vol. 28, No. 1, 482-498, doi: 10.1080/09644008.2018.1481208.
- Présidence De La République, (2008), *The French White Paper on Defence and National Security*, Paris: PRÉSIDENCE DE LA RÉPUBLIQUE.
- Presidency of the Republic, (2022), *National Strategic Review*, Paris: Presidency of the Republic.

- President of the French Republic, (2013), French White Paper on Defence and National Security– 2013, Paris: President of the French Republic.
- Rieker, Pernille, (2018), “French Status Seeking in a Changing World: Taking on the Role as the Guardian of the Liberal order”, *French Politics*, Vol. 16, No. 1, 419–438. doi:10.1057/s41253-018-0078-5.
- Rieker, Pernille, (2006), “From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanization of French Foreign and Security Policy?”, *Security Dialogue*, No. 37. 509-528, 10.1177/0967010606072507.
- RYNNING, Sten, (2003), “The European Union: Towards a Strategic Culture?” *Security Dialogue*, Vol. 34, No. 4, 479-496. doi: 10.1177/0967010603344007.
- Lantis , Jeffrey S., & A. Charlton, A, (2011), “Continuity or Change? The Strategic Culture of Australia”, *Routledge*, Vol. 30, No. 4, 37-41. doi:10.1080/01495933.2011.605019.
- SIPRI, (2023), “SIPRI Military Expenditure Database”, Retrieved from SIPRI: <https://milex.sipri.org/sipri>.
- Sinovets, Polina, (2016), “From Stalin to Putin: Russian Strategic Culture in the XXI Century, Its Continuity, and Change”, *Philosophy Study*, Vol. 6, No. 7, 417-423.
- Statisticstimes, (2021), List of European Countries by GDP, Retrieved from Statisticstimes: <https://statisticstimes.com/economy/european-countries-by-gdp.php>.
- Snyder, Jack. L, (1977), *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, Retrieved from: <https://www.rand.org/pubs/reports/R2154.html>.
- Treacher, Adrian, (2007), “Europe as a Power Multiplier for French Security Policy: Strategic Consistency, Tactical Adaptation”, *European Security*, Vol. 10, No. 1, 22-44. doi:10.1080/09662830108407481

- Ziemann, Benjamin, (2015), “German Pacifism in the Nineteenth and Twentieth Centuries”, *Neue Politische Literatur*, No. 3, 415-437. doi:10.3726/91506_415.

In Persian

- Tabatabaei, Seyyed Mohammad, (2018), *Politics and Government in Europe*, (1st ed) Tehran: Samt. [In Persian]
- Naghibzadeh, Ahmad, (1998), *The History of Diplomacy and International Relations from the Treaty of Westphalia to Today*, (15th ed) Tehran: Ghoomes. [In Persian]
- Yari Estehbanati, Maryam., & Hosseini, Seyed Ruhollah, (2020), “The Role of Gaullism and Neo-gaullism Thinking in French Foreign Policy towards the European Union”, *Foreign Policy*, Vol. 34, No. 2, 116-144. [In Persian]

استناد به این مقاله: چگنی‌زاده، غلامعلی، اسمعیلی اردکانی، علی و محمدیان پهلوان، امید، (۱۴۰۴)، «مطالعه مقایسه‌ای رفتارهای امنیتی آلمان و فرانسه در پرتو فرهنگ استراتژیک»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۴، شماره ۵۲، ۲۷۵-۳۱۴.

Doi: 10.22054/QPSS.2024.79752.3412

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License